

ПАСАЖЫРЫ КАРАБЛЯ ТЭСЕЯ

ДЗЕНЬ ПЕРШЫ

Сырое паветра. Ёсць у ім штосьці такое — нотка абсмаленага. Хімічны аналіз падабраных на месцы здарэння ўзораў, аднак, паказаў, што тут нічога не гарэла. Дзіўна, асабліва ўлічваючы колькасць яркавых сполахаў мінулай ноччу.

Пачатак лістапада. У мяне заўсёды былі да гэтай пары складаныя пачуцці. Сады і агароды прыбраныя, апошнія дачнікі з вёсак з'ехалі, засталіся толькі нешматлікія мясцовыя. Ціша. Усё пажухлае, халоднае, нападёмёртае. Дрэвы тонкія, карункавыя. Трава — вялая, паламаная, кузурак і матылькоў у ёй даўно няма. Зрэшты, сонца цяпер таксама няма, замест яго — пяцьдзясят адценняў шэрага. Туманы...

Горшы за ўсё вецер, ад якога нос цячэ і слёзы. Я перастаў углядацца ў топкую зямлю пад ботамі і азірнуўся.

— Нешта гарам патыхае. З чаго б?

— Можна, смаленне вепрука?

— Не разумею, пра што вы.

— Няўжо ніколі такога паху не чулі на вёсцы? Ну, вось...

Уверсе з ненатуральна прыглушаным і праз гэта не-прыемным ці то шыпеннем, ці то гудзеннем праляцела нешта падобнае да лятаючай талеркі. Я правёў яе по-зіркам. Талерка зрабіла над пляцоўкай кола і накіравалася ў бок дзяржаўнай мяжы.

— Новая мадэль вайсковых знішчальнікаў, — немаведама навошта патлумачыў мне хлопец у чорнай куртцы з белым надпісам на спіне «Взрывотехник». — Чацвёрты раз сёння бачу. Разлёталіся. Тэхніка на мяжы фантастыкі. Вучэнні ў іх тут, на ўскрайках краіны. Сумесна з расійскімі партнёрамі. А чаго вы хацелі? У дваццаць першым стагоддзі жывём!

Ага, дваццаць першае стагоддзе. Мы на ўскрайку глухога аграгарадка калупаемся ў зямлі. Не такой я ўяўляў будучыню.

— Дык што ваша лабараторыя кажа? Ёсць карысць ад вас?

— Гм. Ведаеце, няма. Усё ў норме. Знайшлі тут на пляцоўцы аплаўленыя кавалкі. Але што гэта азначае — хрэн зразумееш. Дакладна зразумела толькі, што гаручыя і выбуховыя рэчывы — з вядомых нам — не ўжываліся. Хімічнай і радыяцыйнай небяспекі таксама няма. Фон у норме. Шукайце, значыць, злачынца па-дзедаўску.

— Дык што я, хлявы правяраць буду?

— Дадам яшчэ, што ніякіх свежых слядоў ад колаў ці гусеніц цягачоў або іншай буйной тэхнікі тут таксама не зафіксавана.

І спраўды, якія хлявы?.. Я плюнуў і адышоў.

Але спакою не было. Да нас ужо бег саплівы мужычок у сельсаветаўскім шэрым касцюме, са старамодным дыпламатам. Ізноў пачне плакаць. Па трэцім коле. Нервуецца народ, калі адказнасць прадчувае. Ой нервуецца...

— Таварыш следчы, калі ласка, не падумайце, што мы тут вінаватыя. Я вам ужо казаў — ноччу спалі, усё

ціха, а потым р-р-раз! Такое яскравае, ажно ў пакоі светла. А потым яшчэ р-р-раз, і яшчэ, і некалькі разоў. Цішыня спачатку поўная, а потым гул. Мы спужаліся страшна, сэрца прадчувала: не да добра. Я выбег, баба ў падвал. Сабака брэша. Ведаеце, страшна! Толькі бацька, падаецца, не заўважыў нічога, моцна спаў. Потым, як развіднела, я і забыўся. У нас грукоча перыядычна — вучэнні і ўсё такое. Не прыдаў значэння. Як звычайна, паехаў у сельсавет. Працавалі, а ў абед прыходзіць аграном і кажа — зніклі руіны нашага касцёла. Я пабег сюды. І вось, самі бачыце! Пуста, нібы й не было нічога.

— Як вас? Васілій м-м-м... Францавіч? Мы вашы паказанні запісалі, абвінавачанні не выстаўляем. Пакуль... Пра статус у справе паведамім пазней, па заканчэнні праверкі. Хутчэй за ўсё, пройдзеце сведкам. Асабліва калі пацвердзіцца, што і 19 кастрычніка, і 8 лістапада вы нікуды з дому не з'язджалі. Следчы камітэт і іншыя кампетэнтныя органы разбяруцца. Не хвалюйцеся, калі і ў Мінск дзевядзецца з'ездзіць паўтарыць паказанні — нармальны працэс, следства. Павінны разумець.

— Так, так, таварыш следчы, то вы ўжо і нашага начальніка па культуры не вінавацьце. Харошы хлапец, з нашай вёскі, я яго з маленства памятаю.

Францавіч паказаў пальцам на панурага мужычка няпэўнага веку з чырвоным тварам — начальніка райвыканкамаўскага аддзела культуры, які таптаўся ля машыны. Той падскочыў.

— Т-таварыш лейтэнант, я з прафесарам Загарульскім ліставаўся ў школе, потым у педагагічным вучыўся на гісторыка. Я родны край усім сэрцам люблю, як хрустальны сасуд. Н-не ведаю, чаму гэтыя помнікі знікаюць і хто іх крадзе. С-спачатку будынак былой сінагогі ў Воранава. Між тым на распрацоўку праектнай дакументацыі па яе аднаўленні наш аблвыканкам вылучыў пяцьсот тысяч дэнамінаваных рублёў. Потым

сядзіба ў Каменцы. Цяпер, калі ласка, — касцёл. Хоць і руіна, ды ўсё роўна шкада. А што заўтра? Гродна нам скрадуць? Галоўнае, як у такіх умовах справаздачнасьць весці? Як мы бюджэтныя сродкі засвоілі? Ч-чаму колькасць гісторыка-культурных каштоўнасцей на тэрыторыі раёна зменшылася? Не ўбераглі? Скажучь жа, ізноў дзяржава вінаватая. Не захавала!

Ён перайшоў на фальцэт.

— А-а-а як ты тут захаваеш іх, калі яно херак — і знікае?! Яшчэ ўчора дзяцей вазілі на экскурсію з вобласці, а сёння — няма! Херак — і няма! Як быць з прагнознымі паказчыкамі? За што мне гэта?! Сядзеў бы ціха ў канторы — і нічога ніякага. А цяпер яшчэ вінаватым зробіць. Га, таварыш следчы?.. Таварыш... следчы...

Па шчацэ начальніка па культуры скацілася сляза, магчыма, не столькі ад гора, колькі ад ветру.

Летась пасадзілі яго калегу з суседняга райвыканкама, таксама начальніка аддзела культуры. Раскраданне дзяржаўнай маёмасці ды перавышэнне паўнамоцтваў. Як заўсёды. Будаваў катэдж. Дабудаваўся. Цяпер гэты трасецца. Што там у яго — чорт ведае. Але на раскраданне не падобна. Занадта дзіўныя акалічнасці.

Тры аднолькавыя выпадкі менш чым за месяц. Сельская мясцовасць, руіны аб'ектаў з Дзяржаўнага спіса гісторыка-культурных каштоўнасцей. Богам забытыя мястэчкі. Там, дзе звычайна цішыня, спакой, па выхадных экскурсіі са сталіцы... Няшмат, у асноўным школьнікі.

Сведкі адзначаюць, што ўдзень напярэдадні здарэння насуперак прагнозу ўздымаецца вецер. Потым уначы сполахі, маланкі, хаця якія маланкі ў лістападзе? Рознакаляровыя да таго ж. Без грому, без ападкаў. Сполахі доўжацца хвілін пяць-сем, пасля — характэрны гул. Усё.

Наогул тут народу няшмат, начамі ніхто не бадзяецца. Раніцай аграгарадок прачынаецца, і неўзабаве людзі заўважаюць, што руін няма. Пустое месца.

Сігнал пра знікненне сінагогі паступіў на трэція сут-кі пасля здарэння. Спачатку ўчастковыя ў носе калу-паюцца, потым у вобласць перадаюць, нарэшце пасля трэцяга выпадку дайшло да нас. Даручылі заняцца. Ма-лайцы, нічога не скажаш...

Галоўнае, яны тут усёй грамадой топчуцца. Шукаюць ці што?.. Натуральна, усё затаптанае. Калі і былі якія до-казы, цяпер шукай ветру ў полі. Мы сюды гонім лабара-торыі, выбухатэхнікаў, МНС, каго толькі можам. Нічога. А каго яшчэ клікаць — праграму «Бітва экстрасэнсаў»?..

Дзіўны выпадак. Ніколі з такім не сутыкаліся. Ана-малія.

Мне спачатку не хацелася ехаць. Я наогул не люб-лю вёску, тым больш у лістападзе. Але калі на планёрцы разбіралі задачы, усё ж папрасіўся. Таму што гістарыч-ныя помнікі. Мяне дасюль не адпускае тое, што зда-рылася ў мінулым годзе. Асабістае. І я ўжо прадчуваў насоўванне восеньскай дэпрэсухі. Гэта быў бы падвойны ўдар, які ў Мінску не вынесці. Хацелася схавацца ад усіх, праветрыцца на зямлі. Да таго ж, як кажучь, клін клінам...

Помнікі нагадваюць мне пра маю гісторыю, зноў і зноў абуджаюць згадкі пра яе. Адну і тую ж, бяскон-ца па коле, з якога не вырвацца. Спадчына. Зноў спад-чына. Мясцовыя славуцасці і культурныя каштоўнасці. Чортавы гістарычныя мясціны. Чортавы помнікі. Ну, тут яны хаця б знікаюць у невядомым кірунку. Так ім і трэба! Іронія лёсу. А ты цяпер вазьмі ды адшукай іх. І давядзецца ж!

Я яшчэ трошкі іх паслухаў. Без сэнсу. Напалоханыя, але ўсё ж паказанні сыходзяцца. Пагутарыў з лаба-раторыяй. Не, па іх частцы дакладна глуха. Я ўсеўся ў машыну і дастаў службовы ноўтбук. Сувязь тут у іх, шчыра кажучы, храновая. Можа, яшчэ праз вайсковыя вучэнні заглушкі паставілі?.. Але такі-сякі інтэрнэт ла-

віўся. У службовым зашыфраваным месенджары на-
супраць ніка майго напарніка Дзімы, як заўсёды, гарэў
зьялёны агенчык.

Мы часта так працуем. Адзін выязджае, а другі ўвесь
час анлайн, разрульвае пытанні ў сталіцы і, калі што
якое, прыкрывае, гатовы імгненна дапамагчы і гэтак
далей. Дзіма — надзейны, ён наогул малайчына.

> хай! што ў канторы?

> толькі з планёркі. шэф пацвердзіў твае паўна-
моцтвы

> ок

> быў ад лабараторыі плён?

> пусты нумар. агледзелі месца здарэння. доказаў
і слядоў няма. апыталі мясцовых жыхароў. іх дадзеныя
я зараз адсканую і скіну табе праз паўхвілінкі

> ок

> ты падняў статыстыку падобных парушэнняў?

> падняў, натуральна. пакуль зэро. ужо даў запыт
у архіў

> працягвай працэсваць. і скажы, каб яны за апошнія
дзесяць гадоў глядзелі — тэрмін даўніны па цяжкіх

> а ў нас цяжкае?

> хз. як скваліфікуем. калі не будзе за дзесяць, хай
старэйшыя запісы падымаюць, ці наогул такое было?
хаця б і ў савецкі час

> ок

> ведаеш, што яшчэ? напішы ў інтэрпал, ці былі па-
добныя выпадкі. і дай памежнікам запыт аб здарэннях
за апошні месяц. прабі, ці парушалася паветраная прас-
тора. на ўсялякі. у іх мыш не праскочыць. ну не веру я,
што зусім слядоў не будзе...

> ты што, у іх тоны цыгарэт пад носам праплываюць
штодня без наступстваў

> ведаеш, а я думаю, што цыгарэты акурат пад кан-
тролем. куды трэба, туды і праплываюць. тут іншае.

гэтыя вучэнні так недарэчы. чорт, могуць перашкодзіць
расследаванню

> угу. дадзеныя выбіваць адназначна цяжэй. у нас
з міжведамасным супрацоўніцтвам як заўсёды... у вай-
скоўцаў снегу зімой не выпрасіш

> а колькі іхнія вучэнні доўжацца?

> ужо прыкладна месяц. тады ж і з помнікамі пача-
лося. то-бок супадзенне. супадзенне?

> не думаю. хаця нічому ўжо не здзівішся. лётаюць
на ўсю моц. слухай, а чаго так доўга?

> манеўры. супольна з братнім народам, усё як мае
быць

> будуць манеўраваць, пакуль вайшнорыю не
адаб'юць

>)))

> мы тут у адзеле падумалі — а можа, там нешта
дробнае? так, дзеля смеху стырылі? быў такі выпадак
у ашмянах. жыў у горадзе інвалід на калясцы. харошая
каляска такая, з электраматорам. можа, 30 км на гадзі-
ну, калі па роўнай трасе, давала

> дзе тут роўныя?

> ну так)) дык вось, нейкія вылюдкі скралі каляску.
скінулі мужыка ў кювет ды з'ехалі на ёй. ты думаеш, ка-
му ў тых ашмянах можна прадаць такую рэч? а яны і не
спрабавалі. калі іх знайшлі, аказалася, што прыдуркам
толькі электраматор патрэбны быў. уяўляеш?! дзеля
капеечнага электраматора чалавека без ног пакінулі!
я да чаго — можа, і тут падобнае? можа, насамрэч не-
шта дурное?

> вядома. тры аб'екты за месяц у штанах вынеслі па
цаглінцы. вельмі смешна. ведаеш, я думаю пакуль тут
застацца, праехацца па вёсках. яшчэ ў людзей папытаць.
можа, сведак знайду. што, дарэчы, па інтэрнэце
ў нас? якая інфаабстаноўка?

> мы інэт нармальна маніторым і падчышчаем

> правільна. не дай бажэ сюды журналістаў
> з гэтым няма проблем. тым больш цяпер не туры-
стычны сезон

> турыстычны — не турыстычны, але сам разу-
мееш. варта некаму гучна пёрнуць у фэйсбуку, будзе
інфавыбух

> зразумела. зробім яго прынамсі кантраляваным,
каб у нашых інтарэсах выбухнула. так што пакуль enjoy
the silence

> ага. нават не ўсе мясцовыя пра суседнія выпадкі
ведаюць. лічаць, што ў іх тыпу ўнікальнае злачынства.
не мае аналагаў. а яшчэ — ты не ўяўляеш. палова жыха-
роў наогул нічога не заўважыла. нармальна?

> цікава. добра. значыць, працягваю трэсці архівы,
пагранцоў, паветраныя службы і ваяк

> давай. і па ўсіх мясцовых выпадках таксама. ці ма-
ла што знойдзем

> не бывае, каб зусім без зачэпак. нешта будзе

> спадзяюся

> на сувязі

> давай

Я адкінуўся, закрыў вочы. У кішэні курткі намацаў
забыты ледзянец. Колькі ён тут ляжыць?.. Разгарнуў
і паклаў за шчаку. Карамель «Взлётная». Нясмачна.
Але выплёўваць не стаў. Ізноў адкрыў ноўтбук і запус-
ціў «Сапёра». Самы складаны ўзровень. Даўня звыч-
ка, калі трэба пераключыцца. Можна наогул ні аб чым
не думаць, пакуль пстрыкаеш па клетках. Клац. Клац.
Двойка, тройка, двойка...

Бух!

Падарваўся. Рэзка зачыніў камп'ютар.

Адправіўшы лабараторыю ды іншых дармаедаў назад
у Мінск і пабадзяўшыся яшчэ па аграгарадку, я адчуў,
што прагаладаўся. Да таго ж добра так абсівераў. Вельмі

хацелася ў цяпло. На шчасце, на цэнтральнай плошчы побач са старым кляштарам — хаця б кляштар яшчэ не скралі! — была адчыненая кавярня. У этнаграфічным стылі. Пах смажанага мяса і лёгкі дымок у зале стваралі атмасферу простаі і сапраўднай вясковай хаты.

Гаспадар сядзеў тут жа. Аграмадны дзяцюк Віця — так да яго звярталася цётка-афіцыянтка, якая накрывала вялікі банкетны стол. Было незразумела, што намячалася — вяселле ці хаўтуры. Вядома, гэтаму надвор'ю і абставінам хаўтуры пасавалі б болей.

Я прыслухаўся. З калонак гралі The Police, песня Roxanne — акурат апошняя яе траціна, дзе музыка робіцца хуткай-хуткай, прымушаючы цётку з большым імпэтам расстаўляць хаўтурныя закускі.

Віця сказаў, што мерапрыемства пачнецца праз паўтары гадзіны. Ён прапанаваў мне суп і адбіўную — іх толькі што прыгатавалі цэлую гару. Roxanne скончылася, і The Police прадказальна зацягнулі наступны хіт — Message in a Bottle.

Я ўсеўся на грубую драўляную лаву за стол, засланы чымсьці падобным да ручніка, і яшчэ раз агледзеўся. На сценах віселі пашлаватыя фотаздымкі славутых мясцін. Не тутэйшых, а такіх, якія мусілі ў мясцовым чалавеку абуджаць мару пра салодкае жыццё. Я пазнаў усе: Калізей, Эйфелева вежа, егіпецкія піраміды, статуя Свабоды, Венецыя і Біг-Бэн. Прыгожыя сонечныя здымкі, нават, я б сказаў, ненатуральна яркія. Відаць, тут такая эстэтыка падабаецца...

Прынеслі суп.

Над маім сталом вісела Венецыя, яе галоўная плошча Сан-Марка. Я ведаю Сан-Марка. Быў там. Лётаў танным рэйсам з Вільні.

З Ленай, з кім жа яшчэ... Адразу накацілі ўспаміны і зрабілася балюча. Ну вядома, не хапала мне лістапада, ветру, вёскі, п'яных сялян і дурных руін у вышуку. Яшчэ

і Сан-Марка над сталом. Чаго я сюды прыехаў?.. Тая наша вандроўка ў Венецыю аказалася самай няпростай і фактычна апошняй.

Я тады кінуў абрыдлую ды бессэнсоўную службу ў міліцыі. А што, я працаваў участковым. Усе гэтыя сямейныя разборкі, самагубствы, п'яныя бойкі. Канца-краю ім не было. Я вырашыў, што не для таго нарадзіўся, знайшоў іншую працу, якая давала больш вольнага часу, і нарэшце ўздыхнуў з палёгкаю. Так, прынамсі, падавалася ў першы час.

Лена наогул складаны чалавек. Мы пазнаёміліся ў кампаніі сяброў. Яна выкладала ва Універсітэце культуры — падаецца, нешта з гісторыі ды культуралогіі, пісала дысертацыю. Нават быццам падавала надзеі ў навуковым сэнсе, ва ўсякім разе, так адрэкамендавалі яе сябры. Але што мне твая надзеі? Калі я яе ўбачыў, то адразу зразумеў: вось яно, каханне з першага позірку. Хударлявая, заўсёды ў стыльных сукенках — я нават не ўяўляю, дзе яна брала на іх грошы. Не можа быць, каб ва Універсітэце культуры столькі плацілі.

Мяне адразу зачаравала, як яна расказвае пра падарожжы. Гадзінамі. І гэта зусім не стамляла. Потым, калі мы пачалі сустракацца, выявілася, што яе прага да падарожжаў мае псіхалагічныя карані. Толькі ўдалечыні ад тутэйшых прастораў яна адчувае сябе чалавекам. Толькі там можа свабодна дыхаць. Таму яна заўсёды жыла з набытымі квіткамі. Увесь час палявала на танныя самалёты, прома-круізы, аўтобусы за адзін еўра, купоны і атэльныя распродажы. І квэст, і выратаванне. Вельмі засяроджаная, яна шмат чытала і глядзела «Нэшнл Джэаграфік». А калі хацела расслабіцца, пераключала на «Трэвэл». Там заўсёды паказваюць ежу. Часопісы, альбомы па мастацтве, кішэнныя даведнікі, дзённікі знакамітых людзей назапашваліся ў яе кватэры тонамі і пагражалі неўзабаве выцесніць іншыя

рэчы, а потым — і саму гаспадыню. Але ў мяне неяк атрымалася знайсці сярод іх месца.

Адкуль у яе такая цяга да вандравання, я, шчыра кажучы, не разумеў. Але падпарадкоўваўся. Гэта быў, бадай, адзіны шанц спазнаць яе. Дома яна замыкалася і толькі чытала пра мастацтва і архітэктурную знакамітую гарадоў, зрэдку апавядаючы мне пра іх гісторыю, культуру, асаблівасці і пераказваючы цікавыя факты.

— Чаго ты так шмат маўчыш? Я не супраць чужы твой голас часцей.

— Хочаш, каб я балбатала ўсялякую лухту?.. А я скажу табе: ёсць людзі, якія раскрываюцца ў працэсе маўлення. Яны гавораць так натхнёна, захоплена...

— Ага...

— Не ведаеш, што ў іх на душы, але верыш. Бачыш вочы, сэрца — натуру, здольную да спачування. А потым замаўкае такі чалавек, і ўсё — да хуткіх сустрэч.

— А ты? Табе так шмат ёсць чаго сказаць.

— Я — наадварот. Я натхнёна маўчу. Экспрэсіўна. А як загавару, дык можна зараз жа сыходзіць. Нічога цікавага не пачуеш.

— Няпраўда.

— Праўда. Таму лепей затаіся, пакуль я зноў не перарву маўчанне.

І яна замаўкала.

Што мяне так вабіла ў ёй? Напэўна, апантанасць і напоўненасць. Гэта кампенсавала пустку ўнутры мяне.

Толькі падарожжы... Лена, навошта ты мне раскажвала пра іх? Навошта зачытвала фрагменты з турыстычных даведнікаў? Навошта прымушала ехаць за тысячы кіламетраў і ўзірацца ў руіны, саборы, карціны рэнесансных майстроў ды іншую лухту? Я ж выдатна жыву без гэтага. У складзе дэлегацыі хадзіў зрэдку ў музеі, як нармальны чалавек, марыў пабачыць Парыж, захапіцца фантамамі Пецяргофа — і мне хапала.

Што ты хацела да мяне данесці? Да чаго рыхтавала? Мне было так добра побач з табой без усяго гэтага. Але ты была такой упартай. Я нават пачаў сумнявацца, што наогул хоць неяк цябе цікаўлю. Хіба я падобны да старажытнарымскіх аракаў, в'етнамскіх свяцілішчаў ды егіпецкіх пірамід? Хіба я такі ж унікальны, вытанчаны і характэрны для гэтага рэгіёна? Хіба з'яўляюся такой ж атракцыяй, як танцоўшчыцы фламенка, прадаўцы арабскага фалафелю і патомныя венецыянскія гандальеры?

Няма адказу.

Сёння любая пошлая карцінка ў вясковай кавярні, любая гісторыя пра летні адпачынак, расказаная дзяўчынай з аддзела кадраў, любы галівудскі фільм, зняты на фоне славытых мясцін, — яны пра цябе і пра нас. І што рабіць?..

Гаспадар кавярні сумаваў. Па яго твары было відаць, як надакучылі яму хаўтуры з вяселлямі. Тым больш што цяпер аграгарадок гудзеў іншай навіной — знікненнем руін. Відавочна, Віця спадзяваўся на прыезд цікаўных, на журналістаў, якія будуць рабіць рэпартажы. У яго ўяўленні аграгарадок мусіў ператварыцца ў востраў Джыльё пасля крушэння «Косты Канкордзіі». Але нічога такога не адбывалася. Мы эфектыўна блакавалі інфрапрасторы, і ніхто не ехаў.

Віцю, вядома, ужо расказалі, хто я і што тут раблю. Таму я адразу адчуў, што ён ставіцца да мяне з асаблівай увагай. Зрэшты, гэта ніяк не праяўлялася, пакуль у яго не з'явілася законнай падставы падысці да мяне. Ён адабраў у цёткі-афіцыянткі адбіўную, каб паднесці яе мне самастойна ды завязаць размову.

— Што вы думаеце? Знойдуць наш касцёл? Ці хаця б злачынцаў? А то мы хвалюемся. Гэта ж наша спадчына.

— А вы як думаеце: каму руіна спатрэбілася і для чаго?

— Ну а што, можа, будматэрыялаў каму не хапіла, каб лецішча дарабіць. Вось і знеслі па-хуткаму. У нас Дом культуры з замкавай цэглы за саветамі збудаваці, і нічога — танцуем ды спяваем. А калі ўважліва паглядзець, з чаго печы ды скляпенні ў людзей складзеныя, такое адшукаць можна...

— Ну, тады ўсё проста. Варта толькі сачыць за навабудамі. Недзе ўсплыве абавязкова, не заўтра, дык паслязаўтра.

— Ага. А яшчэ маглі ў заклад пайсці на грошы і сперці. Жартам! Магло такое здарыцца, праўда?

— Магло-магло... А што наогул апошнім часам адбывалася з касцёлам? Мо круціўся нехта пры ім, прымяраўся?

— Дык рэстаўрыраваць яго збіраліся. Я чуў, што рэстаўратары з Мінска прыезджалі, абмяралі яго, археолагі ўсё лета тут капалі. Можа, яны нешта адкрылі? Але ведаеш, жылі мы без касцёла і далей будзем без яго... — Віця разняволіўся і перайшоў на ты. Просты хлопец.

— У сэнсе, жылі без касцёла? Гэта ж помнік сямнаццацістага стагоддзя! Здаўна тут стаіць, усе войны перажыў.

— З ім дзіўнавата выйшла. Сам нічога не разумею. Там у савецкі час пасля вайны бульбасховішча зрабілі. Ну, мы ў мястэчку і прызвычаіліся — лічылі, што гэта бульбасховішча. Пра ўсё, ведаеш, забыліся! А што вежа там, што дах высачэзны — дык, мабыць, так і трэба. Я ўсё жыццё, з самага маленства, не звяртаў на касцёл увагі. І маці мая тое ж. Мы сюды з Магілёўскай вобласці па вайне прыехалі. Амаль усе так. На ўсходзе мала касцёлаў... Карацей, не разумелі мы, што ў нас за бульбасховішча. А тут гады з два таму сяджу я ў кавярні, як сёння, і чую на вуліцы нейкі шум. Што такое? Выходжу. Мужык стаіць. Такі сівы ўвесь, сухі, высокі. Стаіць на нашай клумбе кветкавай. Я думаў, вар'ят. Але ён стаіць і крычыць... Быццам мітынг! Ней-

кія людзі з ім. Потым высветлілася, турысты з Мінска. А ён ім усё расказвае пра руіны касцёла нейкага. Я не разумею — што за касцёл? А ён усё: касцёл-касцёл, каштоўны помнік, неабходнасць захоўваць, спадчына. А потым р-р-раз — кажа: «Вось, палюбуйцеся! Людзі не шануюць працу продкаў, старажытных дойлідаў. Ператварылі гістарычны помнік у невядома што, разрабавалі і здзекуюцца з яго замест таго, каб замежных турыстаў вадзіць!» Гэта ён пра нас. І нібыта на мяне паказвае пальцам. Я яму кажу, маўляў, што ты вярзеш, прыяцелю, бэсціш нас перад прыезджымі? Якія замежнікі? Што за каштоўны касцёл? З глузду з'ехаў ці што? А ён зноў сваё завёў: «Палюбуйцеся! Тыповы манкурт, нашчадак манкуртаў. Ён родным краем не цікавіцца, яму абы Леніна славіць і антынацыянальных савецкіх герояў».

Я ледзь не пабіў яго. Няма ў нас ніякага Леніна. Ну а вуліца Савецкая — дык што? Яна ў кожным горадзе. Давай, кажу, паказвай! Дзе гэты гістарычны помнік? Што ты тут знайшоў? А ён у былое бульбасховішча тыкае. Я ажно разгубіўся. Ды ну! Але ў яго фотаздымкі былі, як касцёл раней выглядаў, і ксеракопія артыкула з нейкай энцыклапедыі — акурат пра нашае бульбасховішча. Хто ж мог ведаць?..

А ён, аказваецца, сам рэстаўратар, у яго сэрца за аднаўленне спадчыны баліць. Тым больш, кажа, што гэта ўнікальны касцёл сусветна вядомага архітэктара. Да такіх аб'ектаў вялікая цікавасць у свеце, шмат людзей маглі б прыязджаць, глядзець. Ды толькі што тут глядзець? Занядбанае ўсё. А трэба аднаўляць.

Ксеракопію ён мне падарыў, сказаў, што яшчэ вернецца, і з'ехаў са сваімі турыстамі. Я тады пайшоў на гэты касцёл паглядзець больш уважліва. Як дурны нейкі — а я ж сам там школьнікам на бульбе сядзеў. Сто разоў сядзеў. Стаю дзіўлюся...

Дык меў рацыю сівы! Усё з фотаздымкам сыходзіцца. Праўда, ані вежы, ані даху не засталася, і дзверы раней разьбяныя былі... Ну а цяпер што? Руіна, драўляныя агрызкі толькі на месцы тых дзвярэй. Але ты не паверыш — сляды ад крыжоў на іх засталіся. Нават у такіх умовах. Як я іх дасюль не бачыў? Я, памятаю, усё кінуў і да маці пабег. Яна таксама не паверыла. Пайшла да суседкі. Тая кажа — ну, напэўна... Бо да вайны яшчэ маліліся там, а што каштоўнасць гістарычная, то хто ж мог падумаць... І так я па вёсцы прайшоўся, уяві сабе — ніхто мне з першага разу не паверыў. Але я ўсім энцыклапедыю зачытваў, і гэта было пераканаўча. Потым увечары гляджу: падыходзяць многія да руіны і так дзіўна разглядаюць яе, нібы ўпершыню...

А сівы рэстаўратар не схлусіў і напраўду прыехаў праз нейкі час, ужо без турыстаў. Адразу сюды ў кавярню зайшоў. Расказаў, што ён, маўляў, член-карэспандэнт Інстытута гісторыі Нацыянальнай акадэміі навук і нядаўна набыў лецішча ў нашым раёне, старую панскую сядзібу. Кажа, шмат пра гэтыя мясціны чытаў у навуковых працах і захапіўся спадчынай, што захавалася тут. І вырашыў пасяліцца ў нас назаўсёды, каб прысвяціць рэшту жыцця аднаўленню занябаных помнікаў, сведчанняў пра майстэрства старажытных дойлідаў, нашых продкаў. А пакуль ладзіць экскурсіі для студэнтаў гістарычнага факультэта, будучых навукоўцаў, носьбітаў нацыянальнай ідэі.

— І вы пасябравалі?

— Не, не пасябравалі. Надта высакамерны. Вучоны. Усіх абвінавачваў спачатку. Я спрабаваў патлумачыць, што мы не ведалі. А ён кажа — не, мо нехта з вашых і быў ахвярай камуністычнай прапаганды, але ў нас даўно незалежная краіна, а вы ўсё не хочаце пазбавіцца ад расійскага ярма. Так што ўсё адно вінаватыя. Лайдакі ды абібокі! Маўляў, сапраўдны народ паставіўся б па-гаспа-

дарску, як у Польшчы, — касцёл бы аднавіў ды турыстам паказаў. А цяпер вы мусіце талакой сабрацца і працаваць дзеля аднаўлення гістарычнай справядлівасці.

У нас ніхто й не чуў пра тую камуністычную прапаганду. Мы нармальна жывём. Лайдакоў тут няма. Так што дарэмна ён так.

Мы ў мястэчку ўсё думалі: радавацца ці што? З аднаго боку, мы цяпер вінаватыя. Быццам не было іншых праблем, дык атрымай. А з іншага, ён вучоны, значыць, мае рацыю. І турыстаў да мяне ў кавярню пару разоў прыводзіў.

Але крыўда крыўдаю, а сапраўды археолагаў прывёз, ксяндза ў касцёл знайшоў, каб сімвалічна службы аднавіць, экскурсіі ладзіў. Праўда, як паспрабавалі мы дапамагчы археолагам, дык яны нашых мужыкоў прагналі, бо, кажучь, няма прафесійнай падрыхтоўкі, могуць вынікі раскопак ненавуковымі атрымацца. Я так і не зразумеў, чаго яны там каштоўнага выкапалі...

І справа пайшла. Пасля раскопак пачалі распрацоўваць праект. Тэлевізія прыязджала, мы ім раскавалі, як прагнем аднаўлення гістарычнай справядлівасці. Потым сродкі збіралі. Ведаеш, мы ж нават палюбілі гэты касцёл. Сапраўды пачалі лічыць сваім ды спадзяваліся, што замежныя турысты да нас паедуць. Ён жа ўнікальны. Таму калі нам абвясцілі, што ўвосень пачнуцца рэстаўрацыйныя працы, моцна ўзрадаваліся. І рэстаўратар радаваўся, ажно падабрэў да нас. Маўляў, зараз адновім! І мусілі неўзабаве пачаць.

А цяпер ён знік. Я думаю — жылі ж без яго і цяпер будзем жыць. І без замежных турыстаў неяк абыходзіліся. У мяне вунь — хаўтуры, гадавіны, вяселлі з усяго наваколля едуць. Не прападу! Шкада, вядома, але мы ў выпадку чаго цяпер усім раскажам, што старажытных дойлідаў, продкаў нашых, паважаем і ганарымся імі. Тут яшчэ ёсць на што паглядзець, хай бы турысты

прыезджалі. Руіны замка ж засталіся, і кляштар вунь насупраць напаўзакінуты. Пражывём. А мо нас па тэлевізары пакажуць, у «Зоне-Х», калі такое здарэнне, будзе нам рэспубліканская ўвага. Сумна, карацей, але можа, нават і добра ў выніку атрымаецца...

— Дык, мяркуеце, рэстаўратар каштоўным сведкам можа быць?

— Халера ведае, але хаця б фотаздымкі ў яго захаваліся, прычым шмат.

— Ведаеце, дзе ён жыве?

— У нейкай сядзібе старой, выкупленай, як ён сам казаў. А дзе — не памятаю. Дзесьці ў гэтых мясцінах. Ён тут увесь час ездзіць, помнікі вывучае. Абавязкова раней ці пазней з ім сутыкнецца. Вучоны чалавек, вельмі абазнаны. Пагутарыце, мо дапаможа чым.

Віця адышоў, каб даць мне спакойна паабедаць, а я задумаўся пра іронію лёсу. Толькі займелі мясцовыя гэтыя руіны — і адразу страцілі...

Калі я даеў астылую адбіўную, да кавярні пад'ехала некалькі машын. З іх павылазілі п'яныя людзі ды пачалі рассядацца за сервіраваным банкетным сталом. Я зразумеў, што трэба сыходзіць, ехаць у райцэнтр, каб засяліцца ў найбліжэйшы гатэль і прывесці думкі ў парадак.

Выруліўшы за аграгарадок, я прабегся вачыма па дарожнай калекцыі музыкі. Што запусціць?.. Мабыць, найлепшы цяпер выбар — даўні альбом N.R.M.

І сапраўды. Пасуе. Бадзёры, малады, не пабіты яшчэ жыццём Лявон Вольскі.

На беларускіх дарогах наспаліты народ.

Кагосьці цягне на захад, нехта мкнеца на ўсход.

Камусьці трэба свабода, а камусьці прыгнёт.

Гэта зусім не распушта — гэта розніца ў густах...

Машына ехала па вузкай гладкай дарозе, абганяючы фуры і аўтобусы Minskas – Vilnius. Замежныя нумары аўтамабіляў і грузавікоў нагадвалі пра блізкасць мяжы. Турысты ў аўтобусах ляніва сузіралі навакольныя краявіды. З абодвух бакоў мільгалі хутары. Хатка тут, хатка там, і на даляглядзе – яшчэ пара. Хутарскі рэгіён. Час ад часу зверху гудзелі ўжо знаёмыя лятаючыя талеркі, а адзін раз за дрэвамі міргнула калона бранятэхнікі. Вучэнні і праўда ў разгары. Віця казаў, што нават грыбнікам забаранілі заходзіць у ласы.

Турысты-авантурысты. Вось і Віця ўвесь час пра іх згадваў. Чаму яны так прагнуць замежных турыстаў? Турыст – «значны чужы», як казала Лена, чаканне ад яго ўхвалы не дае нашым стомленым сялянам супакою. Між тым рамантыка падарожжаў – «пабачыць Парыж і памерці» – усяго толькі распіяраная маркетынгавая бурбалка. Кшталту Дня святога Валянціна, які цягнецца цэлы год. Дзеля каго ўсё гэта? Масавы турыст. Інфантальны спажывец. Гэта дзеля яго рэстаўрыруюць замкі, фарбуюць прыпынкі ды адраджаюць рэцэпты беларускіх страў. Для гэтых спадароў?! Вы сур'ёзна?!

Дарога ў сусветнай культуры неад'емна звязаная з тугой, нечалавечай адлегласцю ды расстаннем. У творах класікаў толькі прыдуркаватыя дзеці радуюцца доўгаму падарожжю. Сур'ёзныя героі рыхтуюцца да выпрабаванняў. Як так атрымалася, што дарога ператварылася ў бязглуздную забаву, адзін са складнікаў спажывецкага кошыка? Калі ты тры гады нікуды не ездзіў, цяпер у кампаніі паважаных людзей у гэтым нават сорамна прызнацца. Прасцей схлусіць, што ў Вільню на выхадныя нядаўна вырываўся.

Нашы адносiны з Ленай у той перыяд развівалiся iмклiва. Здавалася, я толькi што па-сапраўднаму раскрыў яе. Яна вырашыла паказаць мне галоўнае, што ёсць

у свеце і што сама яна бачыла сто разоў. Спачатку дык наогул не паверыла, што існуюць людзі, якія не падарожнічаюць, але потым палічыла, што гэта забаўна — пабыць для мяне гідам. Як апануць роставы касцюм лялькі-экскурсавода.

Аднойчы Лена спецыяльна набыла квіток у Рым у самы пік сезона адпачынкаў, каб паказаць мне турыстычнае пекла ды зафіксаваць мае ўражанні. Для мяне гэта было зусім новым. Я, прызнацца, нікуды, апроча Крыма, раней не выязджаў. Ну, яшчэ хіба ў Калінінградскую вобласць у дзяцінстве, з бацькамі. Але калі тое было?.. Што ж, падумалася мне. Новае жыццё, новае каханне. Чаму б не займаець і новае хобі?

Вядома, мне і раней імпанавала думка пра падарожжы, і Лена актыўна мяне падагравала. Казала, што мы зробімся антраполагамі і правядзём даследаванне. І мы праводзілі яго, занураючыся ў вязкую спёку, фатаграфуючы Калізей, укліньваючыся ў бясконцыя чэргі, едучы турыстычную піцу на П'яца Навона ды зліваючыся са шчыльным натоўпам. У шортах, шлёпанцах і каляровых футболках, з марожаным у руках і турыстычнымі картамі пад пахай. Сонечны, неверагодна сонечны Рым. Гарачыня такая, што ўсё плавіцца.

Мы падслухоўвалі і запісвалі самыя ідыёцкія дыялогі:

— І гэта каштавала 20 еўра?? Бясконцыя наведвальнікі, шалёныя дзеці ды няветлівыя ахоўнікі? Дурныя ахоўнікі! Яны загадалі мне выкінуць на ўваходзе бутэрброд! Пасля такога Калізей для мяне перастаў існаваць. Я разумею, там фэйна фатаграфавалі, але ж не. Яго цяпер проста не існуе. Забудзьце аб ім! — лямантавала даўгалыгая амерыканка.

— На памяць аб нашай цудоўнай сустрэчы ён падарыў мне шкілет ката, які набыў у пляжных гандляроў. Так і стаіць гэты шкілет на маім серванце, выклікае цёплыя ўспаміны аб мінулым леце... — расказваў

у двухпавярховым экскурсійным аўтобусе маладой спадарожніцы сівы немец з люстэркавым фотаапаратам. Тая ўхвальна ківала.

— Апошняя работа вялікага Мікеланджэла! Апошняя і незавершаная! Спяшайцеся, спяшайцеся ўбачыць, а то мы яе выкінем. Бо яна незавершаная! А значыць, яе не за-вяр-шы-лі. Квіток — усяго 15 еўра, праходзьце! — роў у натоўп зазывала прыватнага «музея».

— Мама, тут у катакомбах так смярдзіць, я не магу!

— Цішэй, гэта ж СПАДЧЫНА!

— І наогул, антычнікі — самыя нудныя людзі.

— Айцішнікі?

— Антычнікі! І музеі іхнія са статуямі — самыя сумныя ў свеце. Гісторыя Старажытнай Грэцыі і Рыма яўна патрабуе перагляду.

— О цудоўныя рымляне! Яны ўмелі рабіць афталмалагічныя аперацыі. М-м-м... О дэмакратыя — найлепшая з палітычных сістэм! О гладыятары — якія смелыя і цудоўныя!

— І ўсё млявым голасам, закаціўшы вочы. Цьфу, ну доцце! Чаму ніхто не раскажа, як яны лажаліся на кожным кроку?!

— А ў мадрыдскім «Прада» штодня распродаж. Штодня — дзень адкрытых дзвярэй. Пасля васямнацатай пускаюць бясплатна. Але ёсць толькі гадзіна. Звар'яцелы народ мітусіцца па калідорах, спадзяваючыся на халяву дакрануцца да легенды. Босх аддадзены на разарванне. Эль Грэка плача. Гоя, верагодна, менавіта гэта меў на ўвазе, малюючы карыкатуры сваіх сялян-турыстаў.

— У Лейпцыгу абавязкова наведайце магілу Іагана Себасцьяна Баха. Яна зручна размешчаная ў гістарычным цэнтры недалёка ад філармоніі.

— На халеру табе наведваць магілу Баха, калі ты нічога, апрача расійскага рэпа, не слухаш?!

— Ну як жа, у даведніку магіла ўваходзіць у топ-5 абавязковых мясцін Лейпцыга. Абсалютны маст-візіт! Да таго ж у бабулі ёсць гадзіннік «Электроніка» з мелодыяй Баха на будзільніку. Не проста ж так?!

Аднойчы ты сказала, што калі горад робіцца сусветнай спадчынай, то да яго быццам дакранаецца цар Мідас. Мідас дапамог богу Дыянісу, і той прапанаваў яму любую ўзнагароду. Цар не прыдумаў нічога лепш, як папрасіць, каб усё, да чаго ён дакранаецца, ператваралася ў чыстае золата. Пажаданне было адразу выкананае. Мідас вырашыў выпрабаваць дар: дакрануўся да галіны дуба — і тая стала залатой. Узяў камень — адбылося тое самае. Калі цар вярнуўся ў палац, то загадаў зладзіць баль у гонар свайго дару. Але калі ўзяўся за ежу, яна таксама ператварылася ў золата. Цяпер ён не мог ані есці, ані піць. Баючыся памерці з голаду, цар прыйшоў да Дыяніса і папрасіў забраць дар назад. Той забраў. А са спадчынай атрымаецца забраць назад? Пакуль такіх прыкладаў не было...

Усім вядомы фларэнтыйскі сіндром Стэндаля, калі ў турыста пачынаецца істэрыка ад празмернай канцэнтрацыі прыгажосці. Аднаго майго знаёмага ад надзвычай якасных архітэктурных помнікаў прабівала на бойку. Ён чапляўся да пракожных у Мілане, біўся з турыстамі ў Бруге, бег за гандляром марожаным у Барселоне. Вылечылі яго на радзіме нясвіжскія мужыкі, да якіх ён па старой завяздэнцы палез махацца, натхнёны недарэстаўраваным палацам Радзівілаў. Тыя мужыкі, відаць, таксама натхнёныя, адмудохалі яго да паўсмерці. Праз месяц у траўматалогіі хвароба адступіла і больш не вярталася.

Бясконцы вар'яцкі марафон — вось што гэты ваш турызм. Калі ты ў натоўпе, то пачынаеш бачыць спадчыну ўсюды, у кожным руху, паху і гуку навакольнага свету. Яна паступова накрывае і паглынае ця-

бе. Без астатку. І ты вар'яцееш, робішся абсалютным турыстам сярод іншых турыстаў. Як цар Мідас, баішся да чагосьці дакрануцца. І лячэння ад гэтага яшчэ не прыдумалі.

Я не хачу быць турыстам.

Але мы былі турыстамі.

— Толькі не такімі... Толькі не такімі... — зняможана шаптала ты. — Мы не будзем такімі ніколі. Чуеш?

Мы не павядзёмся на турыстычную мішуру. Турыстычныя гаўнюкі не забароняць нам глядзець на свет з правільнага ракурсу. Давай прыдумаем свой свет і будзем вандраваць па ім. І мы вандравалі. Вандравалі па таных авіяквітках, спыняючыся ў таных гатэлях. Па сваёй Еўропе, па сваіх гарадах. Мы знайшлі эксклюзіўны спосаб. Гэты спосаб меў назву «несезон».

Якая слодыч — несезон у пяцізоркавых бізнес-гатэлях. Лета, пустыя калідоры. За траціну кошту мы браніравалі панарамны люкс у франкфурцкім хмарачосе. Стандартныя нумары, мяккае бясшумнае дывановае пакрыццё, шык малюсенькіх бутэлечак з шампунем і штодзённая прыборка. Адны на паверсе. Прабегчы тры колы па пустым калідоры абсалютна голымі. Толькі служба бяспекі ўнізе магла бачыць нас у камерах назірання. Мы займаліся каханнем, і ты так гучна крычала. Саромецца не было каго.

Франкфурт-на-Майне летам — дэтокс ад помнікаў, гістарычных цэнтраў і натоўпаў. Горад хмарачосаў. Ідэальны, каб адпачыць ад гісторыі і глазураванай псеўдапрыгажосці. Ідэальны, каб расслабіцца і перавесці дух, акунуцца ў гіпертрафіраваную сучаснасць. Хмарачосы наўкола... Вопыт спасціжэння не мінулага, але стэрыльнай аўтэнтыкі будучыні — такой, як яна паказаная ў старых амерыканскіх фільмах. Тут грае тэхна-джаз і віч-хаўс.

— Столькі гандлёва-забаўляльных цэнтраў у гэтым горадзе! Божачкі, як жа іх шмат... Напэўна, тут жывуць самыя сумныя людзі на свеце!..

Або мы ляцелі ў Амстэрдам. Шпацыраваць. Ездзіць на трамваі. Ізноў шпацыраваць, намотваючы кіламетры па бясконцых амстэрдамскіх берагах. Слухаць, як крычаць качкі і як плешча вада. Не хадзіць у квартал чырвоных ліхтароў. Ніякага Ван Гога з Рэйксмузеум. Толькі Ёрдан. Былы рабочы квартал, які амстэрдамскія левакі адбілі ў капіталістаў. Квартал для жыцця. Кайфаваць ад фактуры горада. Зеленаватая вада, чырвоныя ходнікі, пафарбаваная ў чорнае цэгла вузкіх камяніц. Высокія ганкі з лясвіцамі. Дзверы і поручні са слядамі шырокага пэндзля. Так чыста. Няўжо іх штогод фарбуюць?.. Вокны без фіранак — праз іх можна сачыць за жыхарамі. Жыццё нараспашку. Сучаснае, заможнае, задаволенае жыццё ў мінімалістычным дызайне. Пра-тэстанцкая этыка і дух капіталізму.

А яшчэ несезон у Венецыі. Кажуць, цяпер у Венецыі заўсёды сезон. Турыстычны армагедон. Але гэта не так. Калі збочыць з пратаптаных турыстамі дарог, трапіш у горад, дзе ты будзеш адзін. Абсалютна адзін. Дзе абавязкова заблукаеш і за пару гадзін сустрэнеш не болей за трох пракожых.

Спаць удзень. Блукаць уначы. Шукаць атмасферу Томаса Мана. Рана-рана выходзіць на пустую плошчу Сан-Марка. Толькі мы і яна. Слухаць спевы філіпінскіх піцола. У Венецыі піцу робяць філіпінцы. Раніцай яны ідуць да сваіх доменных печаў, ля якіх паветра награвеца да васьмідзсяці градусаў. Рыхтуюцца да шаснаццацігадзіннага працоўнага дня і спяваюць сумныя песні. Шукаць па ўсім горадзе сляды карэтных колаў ды месцы, дзе прывязвалі коней. І вось мы ўжо едзем на сапраўдных конях, абганяючы фальшывыя гандолы з кітайцамі. Коні цокаюць капытамі аб брук, і мож-

на памахаць Пегі Гугенхайм, што п'е ранішнюю каву з Джэксаман Полакам. Але мы ўжо кладзёмся ў танным гатэльчыку побач з мостам Акадэміі, каб пераспаць турыстычнае пекла і ўвечары зноў акунуцца ў горад.

Дзяржаўны гатэль у райцэнтры, дзе я спыніўся, раскошным не быў. Такое сабе месца для дальнабойшчыкаў і камандзіраваных будаўнікоў. Тут быццам забаронена курыць, але ў пакоі ўсё адно застаялае тытунёвае амбрэ. Пагатоў гукі расійскага шансона з рэстарана на першым паверсе з дзіўнай назвай «Імперыя» гучаць тут цалкам гарманічна і завяршаюць агульную карціну.

«Імперыя»... Што да чаго?

Я выключыў святло дастаткова рана, задоўга да дванаццатай. Не тое каб хацелася спаць, проста не было сіл трываць танна атэльны побыт. У сумцы ляжала біклага з віскі, але гэтым разам я не зрабіў і некалькіх глыткоў. Ад думкі пра тэлевізар цягнула на ваніты. З заплюшчанымі вачыма і ў цемры я адчуваў сябе не так прыгнечана. Да таго ж быў шанц заснуць.

Але цемра не прынесла супакою. Уласныя думкі гучнейшыя за шансон.

Што тут здарылася? Нічога такога ніколі не было... Як гэта трактаваць? Злачынства? Тады трэба шукаць матыў, доказы, зацікаўленыя бакі. Ды і хто пацярпелы? А што скралі? Старыя камяні? Будаўнічыя матэрыялы? Ніякіх сведчанняў пра іх утылітарную вартасць не знаходзіцца. Балансавы кошт аварыйных будынкаў — гэтых спарудаў-руін — блізкі да нуля. Старая цэгла рассыпаецца. У якасці будматэрыялаў яны каштуюць не больш за звычайныя палявыя камяні. Вызваленне месца пад новую забудову? У буйным горадзе — магчыма. Але не тут. Тут наогул ні халеры не будзецца, вольнага месца хоць дупай еш. А можа, гэта прыродная з'ява? Катаклізм? Дэматэрыялізацыя? Ці вядомыя ў свеце падобныя

прыклады?.. Можа, Дэвід Коперфільд? Жарт ці навуковы эксперымент? Чаму тады менавіта старыя збудаванні? І чаму не знікла больш нічога? Пакуль не знікла...

Яны кажуць: «гісторыка-культурная каштоўнасць», «наша спадчына». А што гэта?

Яшчэ раніцай перад ад'ездам я спецыяльна зазірнуў у заканадаўства. «Спадчына — сукупнасць найбольш адметных вынікаў і сведчанняў гістарычнага, культурнага і духоўнага развіцця народа» — так напісана ў законе. Чорт іх разбярэ! Людзі, якія пішуць такія вызначэнні, — яны нармальныя? Нясуць адказнасць за словы? Знікла «сукупнасць адметных вынікаў»? Чыіх? Якога народа? Беларусаў? І чаму разваліны — сведчанне духоўнага развіцця?

Вось касцёл. Калгаснікі перарабілі яго ў бульбасховішча. А пару гадоў таму наогул намерыліся знесці. І знеслі б. Нехта перашкодзіў. Каштоўнасць, прыдумалі мне. Сведчанне духоўнага развіцця. Дык, можа, народ пацярпелы? Ха-ха-ха. Народ болей цярэў ад гіперінфляцыі, дарожных здарэнняў і злоўжывання алкаголем. Заўважце: нішто з гэтага не караецца па ўсёй строгаці. А тут што будзе карацца?

Можа, чыноўнікі пацярпелі? Райвыканкамаўскія цёткі і дзядзькі, аматары замежных камандзіровак і гарадскіх свят з Аляксандрам Саладухам?.. Ці пацярпелыя — гісторыкі з рэстаўратарамі, якія гучней за ўсіх лямантуюць? Дык яны — сталічныя і не маюць дачынення да гэтай мясцовасці. Яны хіба толькі ўчора даведаліся аб існаванні такіх каштоўных будынкаў — «нацыянальнага здабытку». Колькі наогул такіх каштоўнасцей загінула ад нашых жа родных экскаватарных каўшоў, ад нашай абыякавасці і мязоты? І нічога. Жыве Беларусь! Ды так і будзе жыць. Вечна...

І тут я ўголас зарагатаў, проста ў цемру атэльнага нумара. Зарагатаў, бо згадаў, чаму сам знаходжуся тут,

тое, чаму папрасіў далучыць гэтую справу мне, як толькі даведаўся аб акалічнасцях. Знікненне помнікаў — так смешна!

Гэта казка, напісаная Джані Радары, аўтара Чыпаліна, была ў Лены любімай. А паколькі ўсё, што любіла Лена, аўтаматычна пачынаў любіць і я, то амаль вывучыў яе на памяць. Мы цытавалі яе ўрыўкі, прыгадваючы іх кожны раз, калі сутыкаліся з дзіўным жаданнем турыстаў здабыць сувенір.

Казка называецца «Прышэльцы і Пізанская вежа». Яна расказвае пра выпадак з жыцця галоўнай пізанскай Плошчы цудаў, на якой стаіць вежа. Вядома, толькі праз гэтую казку ты зацягнула мяне ў італьянскую Пізу памацаць тую вежу. Самую знакамітую на планеце нахіленую вежу. Ты смяялася, што мільёнам неабыхавых рупліўцаў ва ўсім свеце давлялося б выйсці з пратэстамі, калі б італьянскі ўрад раптам вырашыў выратаваць вежу ад падзення. Нахіленасць — гэта тое, без чаго ідыёцкая вежа губляе сэнс.

Дык вось, у казцы да яе аднойчы падляцеў сапраўдны касмічны карабель. Амаль увесь горад збегся на плошчу, і нават мэр прыехаў на белым кані. Аказалася, што прышэльцы прыляцелі сюды ў камандзіроўку па гандлёвых справах. Іх радзіма — планета Карп, што знаходзіцца ад нас на адлегласці трыццаці сямі светлавых гадоў і дваццаці сямі светлавых сантыметраў. Прышэльцы сказалі, што ў іх ёсць толькі пятнаццаць хвілін, адмовіліся ад экскурсіі і рушылі да вежы.

— Можа, вы хацелі б сустрэцца з нашым урадам, з навукоўцамі і прэсай? — прапанаваў мэр.

— Навошта? — здзівіўся галоўны прышэлец. — Навошта нам непакоіць паважаных людзей? Мы забяром вежу і зляцім.

— Прабачце, вы, мусіць, хацелі сказаць, што вежа вас проста цікавіць? Што вы хочаце падняцца наверх, па-

любавацца панарамай і правесці пару эксперыментаў з падзеннем адтуль цвёрдых цел?

— Не-не, мы прыляцелі менавіта каб забраць вежу. Нам трэба адвезці яе на нашу планету. Бачыце вунь тую сеньёру? Гэта сеньёра Бол-Бол, якая выйграла Пізанскую вежу ў нашым конкурсе пакупнікоў. Набываючы знакамітыя булённыя кубікі «Брык», яна набрала мільён балаў, і ёй належыць ваша вежа.

— Цяпер я зразумеў вас! — ускрыкнуў мэр. — Я зразумеў, што Пізанская вежа, на вашу думку, нічыя! І я можа ўзяць хто захоча.

— Менавіта! Сеньёра Бол-Бол паставіць яе ў садзе і будзе мець вялікі поспех сярод знаёмых.

Прышэльцы дасталі маленькі прыборчык, каб з яго дапамогай перамясціць вежу. Р-р-раз, і яна напраўду знікла. На месцы вежы засталася толькі яміна. Гарджане разгубіліся.

— Вось жа яна, — растлумачыў карпіянец. — Мы толькі зменшылі яе, каб было прасцей транспартаваць. А потым, усталяваўшы вежу ў садзе, зноў яе павялічым.

І сапраўды, на месцы вежы стаяла маленечкая вежачка, зусім такая ж, як у шапіку гандляра сувенірамі, сеньёра Карлета Паладзіна.

Сеньёра Бол-Бол нахілілася падабраць вежу. У той жа момант гандляр сувенірамі Карлета Паладзіна кінуўся перахапіць каштоўнасць. Ён упаў на вежу ўсім целам. Чатырохрукія прышэльцы не разгубіліся, падхапілі яго і адкінулі ўбок. Вежа была ў іх руках.

— Ну, цяпер усё ў парадку. Застаецца толькі падзякаваць вам і развітацца.

— Ідзіце да д'ябла! — ускрыкнуў мэр. — Піраты! Вы пашкадуеце пра гэта!

Іншапланецяне хацелі ўжо злятаць, як раптам гандляр сувенірамі Паладзіна нясмела падаў голас.

— Прабачце, сеньёр карпіянец, у мяне да вас невялічкая просьба. Паколькі сеньёра Бол-Бол ужо атрыма-ла прэмію, дык, можа, вы...

— Ну што яшчэ?

— Бачыце, у мяне тут невялікая мадэль нашай цудоўнай вежы. Мармуровая цацка. Цэлы латок такіх. Вам жа зусім не цяжка павялічыць яе да натуральнага паме-ру. Так у нас застанецца цудоўны напамін аб той самай вежы.

— Але ж гэта падробка, якая не мае гісторыка-мас-тацка-нахіленай каштоўнасці! — здзівіўся кіраўнік прышэльцаў. — Усё адно што цукору піць заместа кавы.

— І ўсё ж, — настойваў Паладзіна, — нас гэта зада-воліць.

Карпіянцы пагадзіліся. Іх галоўны паставіў фігурку на ранейшае месца і — вуаля! — Пізанская вежа зноў на плошчы.

— Што за глупства! — раззлаваўся мэр. — За вярсту бачна, што фальшыўка. Сёння ж загадаю знесці гэтае паскудства.

Карпіянцы паціснулі плячыма і адляцелі.

Як толькі яны зніклі, Карлета Паладзіна пачаў танца-ваць перад сумным натоўпам тарантэлу. Усе падумалі, што ён звар'яцеў.

— Дурні, вось вы хто! — закрычаў ён. — Вы не пры-кмецілі, што я перад носам карпіянцаў падмяніў вежу адным са сваіх сувеніраў. Цяпер у торбе сеньёры Бол-Бол ляжыць фальшыўка. А сапраўдную яны ж і павя-лічылі назад. Так-так, паглядзіце-паглядзіце: на ёй усё тыя ж непрыстойныя надпісы.

Усе моцна ўзрадаваліся, пачалі падкідваць Карлета Паладзіна ўверх, але для яго гэта было марнаваннем часу, бо турысты якраз набывалі сувеніры ў канку-рэнтаў.

Такая вось гісторыя. Я ўсміхнуўся ў цемру. Мне трохі палягчэла. Можна, і праўда варта пашукаць іншапланетны след?.. Вечаровы прыступ дэпрэсіі адступіў, і я канчаткова адключыўся.

ДЗЕНЬ ДРУГІ

Вядома, нашмат ахвотней я прачнуўся б сёння ў гарах на беразе швейцарскага возера, але давлялося ўставаць у райцэнтры, у тым самым пракураным нумары.

Трэба ехаць у музей. Лена ненавідзела музеі і заўсёды здзекавалася з маёй абывацельскай звычкі хадзіць туды падчас падарожжаў. Чорт, ты аказалася вялікім снобам.

— Што, у заапарк сабраўся? Паглядзець на знаёмых звяркоў з перадачы «В мире животных»? Што табой рухае? Якая розніца — убачыць арыгінал «Моны Лізы» ці марскога канька жывёцом? Пачуцце будзе аднолькавым: яно сапраўды існуе!

Калі ісці ў музей, дык толькі ў цэнтр сучаснага мастацтва. Там халаднавата, шмат паветра, няма людзей. Каму яно патрэбнае, сучаснае мастацтва? Стэрыльны герметычны белы куб. Новы храм культуры крэатыўнасці. Якасны будынак музея сучаснага мастацтва дорыць усю гаму эмоцый. Ад рэлігійнага захаплення да страху вышыні.

Мроіць удваіх, па чарзе, раскручваючы нейкую гісторыю, было нашай улюбёнай забавай. Уваходзячы туды, мы заўсёды думалі, як fajна было б жыць у гэтых белых прасторных памяшканнях. Тут паставіць канапу. Там — пісьмовы стол. А тут — абсталяваць сталовую... Па-над усім гэтым звычайна мусіць гучаць Дэвід Боўі, нешта рамантычна-футурыстычнае, кшталту альбома 2002 года з умеранымі электроннымі ўстаўкамі. А ка-